

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 64 / Olot, gener 2013

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / 2013: CENTENARI DE JOAN TEIXIDOR

És fonamental que les ciutats reconguin, cuidin i protegeixin el patrimoni literari que tenen. De fet, aquest patrimoni ha de ser un incentiu institucional de cares a la producció d'actuacions culturals. Aquest 2013 celebrarem el centenari del naixement de Joan Teixidor. Aquest fet ha de servir per reconèixer la importància que té la memòria dels nostres poetes i escriptors, per donar una altra oportunitat als olotins per prendre consciència del valor literari i de pensament de Joan Teixidor. Perquè Teixidor és un dels escriptors de pensament més culte i refinat que Olot ha tingut la sort d'acollir. La seva eloqüència, la intel·ligència del seu discurs, la saviesa en la mesura de les paraules admirava els intel·lectuals i pensadors amb qui va relacionar-se. Home d'una gran sensibilitat.

Teixidor es va manifestar en diversos camps de les lletres i va ser editor, crític d'art i poeta. Com a editor, va ser fundador de la revista *Destino*. Iniciada a Burgos a finals de la Guerra Civil espanyola i continuada molt aviat a Barcelona, esdevingué la principal revista d'actualitat de la Catalunya de postguerra i refugi de les mentalitats més liberals. I el 1942, juntament amb Josep Vergés, fundà l'Editorial Destino. Com a crític d'art, la seva producció és vastíssima i es troba aplegada

en els llibres que podem trobar a la Biblioteca d'Olot: *Apunts, Més apunts, Més apunts, encara, Viatge a Orient, Els antics...* Llibres actualment exhaurits i dels quals es fa necessària la reedició per tal de no perdre tot aquest patrimoni de coneixement i reflexió de la cultura catalana. L'obra crítica de Joan Teixidor es defineix a partir de dos grans trets: per una banda, la independència de criteri i, per l'altra, el seu eclecticisme. Segons ell mateix afirmava, l'interès per la crítica d'art li venia donat pel fet de ser un espai on la censura pràcticament no intervenia i, per tant, s'hi sentia lliure.

Com a poeta, la seva poesia està apartada de la superficialitat. És una poesia profunda, sincera, austera. El fet d'escriure alguns dels poemes més despüllats dels dos darrers llibres, *El Príncep* i *Fluvià*, en vers lliure és per una voluntat expressa de buscar la puresa. Escrivia Jaume Bosquet un article per a aquesta mateixa revista que em sembla interessant recuperar per tenir-lo present: "Hi ha poetes, la majoria, que assoleixen el cim creatiu en els seus anys de plenitud física. Així, quan arriben a la vellesa, o bé se'ls ha emmudit la veu poètica o bé han rebaixat considerablement la qualitat i la intensitat dels seus versos. N'hi ha d'altres, però, que van millorant amb els anys.

Són una minoria selecta i excelsa. Seria el cas, per exemple, de W. B. Yeats o de Juan Ramón Jiménez. D'aquests dos poetes immensos, Octavio Paz en va dir: "Tots dos parteixen d'una poesia molt carregada que lentament s'allegereix i es torna transparent; tots dos arriben a la vellesa per tal d'escriure els seus millors poemes. El seu camí cap a la mort és alhora el seu camí cap a la joventut poètica". Joan Teixidor pot ser definit, paraula per paraula, de la mateixa manera." La poesia de Teixidor acosta el lector a la vida. Com diu Sam Abrams, que enguany publicarà un estudi de la poesia de Joan Teixidor, "és una poesia que es nodreix de la vida i, després, a través de la forma, del poema, de la cultura, nodreix la vida". També és important considerar que és un poeta que assumeix el seu paisatge: el Fluvià, la ciutat d'Olot, el Puigsacalm, la costa de Pujou... i a través de la poesia el mitifica.

La ciutat d'Olot només ha de tenir agraïment per al llegat literari i cultural que Joan Teixidor ha deixat a la ciutat i a la cultura catalana. Cap dels esforços institucionals i particulars que es facin amb l'objectiu de donar-lo a conèixer serà inútil. Ans el contrari, ens ajudarà a ser millors com a persones, com a ciutadans i com a país.

ROSA VILANOVA

ANIVERSARI / SET-CENTS ANYS DE L'HOSPITAL DE SANT JAUME D'OLOT

L'any 1313 és la data de naixement de la principal institució hospitalària olotina, l'Hospital de Sant Jaume. Pel setembre d'aquell any, el bisbe de Girona va autoritzar el nomenament de Guillem Pere de Roure i la seva esposa Guillemeta com a curadors de l'hospital d'Olot, edificat de feia poc al puig de Sant Esteve, en l'emplaçament que posteriorment va ocupar la casa de la vila i actualment la biblioteca. El matrimoni es va comprometre a residir de per vida a l'hospital, oferir els seus béns a la institució i cercar recursos i administrar-los perquè els malalts pobres poguessin rebre una assistència que fins aleshores no els donava ningú. Era, per tant, una

institució caritativa promoguda per la comunitat de vilatans per ajudar els veïns que no es podien permetre atenció sanitària en cas de malaltia.

L'hospital va veure consolidada la seva presència a Olot en època moderna, quan el llegat d'un destacat prestamista local, el notari Miquel Març, va facilitar el trasllat del vell edifici medieval al carrer de Sant Rafel. El setembre de 1563 –curiosament, també se'n pot celebrar el 450è aniversari– els administradors de la institució van convenir amb el picapedrer gironí Esteve Enrique, procedent de Borgonya, la construcció d'un nou hospital amb més capacitat.

Les escrivanies de jurisdicció episcopal identificades en els districtes notariais del bisbat de Girona són excepcionals. Tot i l'existència de nombroses escrivanies baronials vinculades a institucions eclesiàstiques, la majoria depenien de les abadies locals i no de l'autoritat del bisbe gironí. Concretament, la bibliografia actual només constata com a seus d'una escrivania episcopal els antics dominis senyorials de la Bisbal d'Empordà i Bàscara. Però, com a mínim, es té coneixement d'una tercera: la notaria i escrivania de Dosquers i Crespià.

Aquesta circumscripció notarial radicava en terme del castell de Dosquers, en mans de les famílies Palol i Cabanelles a l'inici del segle XIII. Un membre d'aquesta darrera nissaga, el bisbe Guillem de Cabanelles, va cedir en testament l'any 1245 el castell i les viles de Crespià i Pedrinyà, que en depenien, a la capella de Santa Maria del palau episcopal de Girona. A partir del llegat, els successors en el pontificat hi van consolidar el domini gràcies a una concessió reial que evitava que els homes de Dosquers, Pedrinyà i Crespià depenguessin del tribunal del veguer de Besalú (1257) i a una sentència que va delimitar la senyoria davant les pretensions de l'abat de Sant Pere de Besalú (1351). Cap document no indica, però, que abans del segle XVI aquella demarcació disposés d'un fedatari del bisbe. És més probable que la redacció d'escriptures dels veïns anés a càrrec de les escrivanies properes de Besalú i Banyoles. És al començament de l'etapa moderna quan apareix a les terres del castell de Dosquers la protocol·lització d'escriptures per l'autoritat del bisbe. Des de 1550, dos notaris de la ciutat de Girona tenien llicència per exercir-hi a distància. Però devia ser a partir del nomenament del notari de Besalú Joan Abric com a jutge de la cort de

Dosquers, el 1554, quan l'escrivania va entrar a funcionar de ple. Abric ja exercia com a notari a l'escrivania veïna d'Esponellà i va encetar una productiva etapa en la qual un escrivà amb residència a la vila de Besalú actuava com a, segons la fórmula més habitual, "senyor útil i propietari de la notaria y escrivania públicas del castell y baronia de Dosquers y forsa del loch de Crespià, jurisdicció del dit Il·lustríssim y Reverendíssim senyor Bisbe".

Gràcies a la proximitat i la vinculació, molts manuals d'aquesta petita escrivania senyorial s'han pogut conservar entre els protocols dels notaris de Besalú. A cada relleu en el càrrec, els notaris titulars es devien traspassar el material de Dosquers i Crespià que custodiaven a la vila comtal. L'any 1684, per exemple, la vídua del notari Francesc Peferrer va lliurar al seu successor a Dosquers els manuals i les escriptures que el seu difunt marit tenia a casa: un total de cinquanta protocols –el més antic, de 1566–, capbreus i fragments de protocols, una vintena de processos, un plec de crides i un registre de lletres, entre d'altres papers. El nou titular de la notaria, Josep Soler, devia considerar que el lliurament potser no abastava la totalitat del registres, perquè es va voler curar en salut i va incloure la fórmula "Sempre y quant ne haga altres, jo los vull." Tant si hi eren tots com si en faltava algun, el cert és que en l'actualitat l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, com a dipositari del fons notarial històric del districte, conserva quaranta volums d'una vintena de notaris besaluencs amb responsabilitats sobre Dosquers i Crespià entre els segles XVI i l'any 1802, data dels darrers documents redactats pel regent de la notaria i la cort episcopals de Dosquers, Josep Gaffas i Casellas.

XAVIER PUIGVERT I GURT

BREVIARI

La revista Les Garrotxes ha arribat al desè lliurament, de la tardor i l'hivern del 2012. En aquest número, Esteve Carrera conversa amb els Amics de Sant Aniol d'Aguja; Laia Juez entrevista el jove pastor de Riudaura Marc August Muntanya; Ramon Estéban parla amb el bomber Jordi Francès i el pagès Josep Boix Bartrina, en Pep del Tossols, i Joan Sala narra les peripècies del també pagès Isidre Ayats i Sala, en Sidru del Camps, de Joanetes.

En el dossier central, dedicat a capellans, monges i escolans, Jordi Galofré i Joan Sala repassen els costums religiosos i la influència de la religió en l'art, respectivament; Josep Valls explica la seva experiència com a seminarista; Ricard Sargatal i Josep Vilar entrevisten Josep Maria Melció i Lluís Solà, rectors de Riudaura i Olot; Marta Carbonés ens fa conèixer els darrers escolans de Cogolls; Josep Vilar i Domènec Moli recuperen les figures de Francisco Puigmal i Pujol, rector a l'Alta Garrotxa gairebé vint anys, i Ramon Bonet i Paluzie, capellà poeta d'Olot; Meritxell Masó reuneix les antigues pabordesses de Sant Jaume de Llierca; Marta Masó apunta les obligacions del campaner de Batet, Isidre Capdevila Masegur, en Sidru, i de la majordona Caterina Sau Vilalta; Joan Oller descriu la feina dels fusters enterramorts d'Olot i Castellfollit de la Roca; Guerau Palmada traça el perfil de mossèn Prat, del santuari del Collell; Pere Gelis recorda la dedicació de la quasi majordona Paquita Camprodon i Torra a Sant Miquel de Pineda, i Josep Garcia comenta la tradició dels cantaires de cor a les esglésies.

A l'apartat de patrimoni, Antoni Mayans tracta la nissaga dels Garganta, d'Olot; Joan Sala estudia la Fira del Dibuix olotina; Josep Valls mostra com s'obtenen les millors farinetes de fajol; Emili Bassols cerca els tossols de lava del Bosc de Tosca, i Ester Sala enumera les principals plantes remeieres per a dones. Entre les recomanacions de paisatges, Josep Valls i Jordi Carreras ens acosten al pont del Llierca i a Sant Roc de la Barroca, respectivament, mentre que Agustí Bassols ens mena a peu cap al Talló. Finalment, en l'apartat de memòria fotogràfica, Núria Batllem recull imatges d'aiguats.

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

CASALS, Joan,
El secuestro de Olot, [S.l.]: RCC, 2012, 690 p.

CASTAÑER, Margarida (ed.),
El planejament territorial a Catalunya a inici del segle XXI: una nova interpretació i projecció del país, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans-Societat d'Ordenació del Territori, 2012, 206 p.

GUIX, Josep i ROCA, Anna,
Agenda del Pagès: 2013, Girona: Hermes Comunicacions, 2012, 210 p.

MACIAS, Pere i AGUILERA, Gemma,
La gran bacanal. La política desorbitada de les infraestructures a l'Estat, Barcelona: Deu i Onze Edicions, 2012, 192 p.

MOLIST, Pep i PUIG, Cristina de,
El tresor de la Fageda, Barcelona: Comanegra, 2012, 32 p.

OLLER, Miquel,
Calze Dr. Carselade. Santuari del Tura Olot, [Olot]: [s.n.], 2012, [26] p.
Fotografies de Carles Mas.

Paisatges d'ahir i d'avui, Olot: Observatori del Paisatge i La Comarca d'Olot, 2012, 20 p.

TORRENT, Josep,
Abans de la batalla, Barcelona: Estrella Polar, 2012, 223 p.

ARTICLES

ABELLAN, Joan Anton,
“Les monges del santuari del Col·lell”, *El Pla de l'Estany. Revista del*

Consell Comarcal, núm. 71, juliol 2012, p. 12-16.

BARTOLOMÉ, José Luis,
“El professor de clàssiques al cinema anglès”, *Auriga*, núm. 62, novembre 2012, p. 11-18.

BUXÓ, Ramon,
“Recursos de l'entorn i agricultura”, dins *El jaciment neolític lacustre de la Draga (Banyoles, Pla de l'Estany)*, Banyoles: Ajuntament de Banyoles i Diputació de Girona, 2011, p. 109-118.

FUENTES, Lluïsa,
“Petits aprenents d'empresari [Cooperativa d'alumnes Lluís Companys de l'Escola Petit Plançó d'Olot]”, *Revista de Girona*, núm. 275, novembre-desembre 2012, p. 86-88.

GIRONA, Ramon i PRATS, Lluís,
“Espanya, anys 50: dictadura, cinema i turisme”, dins Ramon GIRONA (ed.), *Cinema, publicitat i turisme*, Girona: Documenta Universitària, 2012, p. 155-175.

MONTURIOL, Joaquim,
“L'educació laica en el lleure [Esplais de la Garrotxa]”, *Revista de Girona*, núm. 275, novembre-desembre 2012, p. 46-50.

MURLÀ, Josep,
“Ramon Puigmitjà i la polèmica per l'invent del cartó fusta dels sants d'Olot”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.669, 13 desembre 2012, p. 47-52.

PAGÈS, Vicenç,
“Els amors impossibles de Josep Berga [L'estudiant de la Garrotxa]”, *Revista de Girona*, núm. 275, novembre-desembre 2012, p. 68-70.

PUIG, Miquel,
“Els músics de cobla a Olot al segle XVIII”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.669, 13 desembre 2012, p. 61-65.

PUJIULA, Jordi,
“La medicina gironina al llarg del segle XX”, *Gimbernat*, núm. 53/1, 2010, p. 11-29.

PUJIULA, Jordi i CARRERAS, F. Xavier,
“Depuració de la conducta política i social dels metges gironins. 1939-1946”, *Gimbernat*, núm. 53/1, 2010, p. 179-193.

PUJIULA, Jordi,
“P. Jaume Pujula i Dilmé (1869-1958). Els límits entre la ciència i la filosofia”, *Gimbernat*, núm. 53/1, 2010, p. 195-209.

PUJOL, Josep,
“Una família rellevant per a la ciutat. Els Montsalvatge i Girona”, *Revista de Girona*, núm. 275, novembre-desembre 2012, p. 58-61.

RIERA, Jaume,
“Unes cobles didàctiques del segle XV”, dins *Miscel·lània in memoriam Alfons Serra-Baldó (1909-1993) en el centenari del seu naixement*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, p. 235-242.
Documenta el pas de Mateu d'Agrigento per la Garrotxa, el 1427.

SALA, Joan,
“Joan Carrillo, el ceramista dels reflexos metàl·lics”, *Revista de Girona*, núm. 275, novembre-desembre 2012, p. 104-107.

SALA, Joan,
“Els inicis de Creu Roja a Olot. Ara fa 100 anys”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.669, 13 desembre 2012, p. 66-69.

TEXTOS ELECTRÒNICS

PUIG, Miquel,
“L'ascendència olotina dels músics germans Pla”, *Olot 1700*. [en línia]. 9 de novembre de 2012. Disponible a: <www.miquelpuig.cat>

PUIG, Miquel,
“Els homes de la Inquisició a la Garrotxa al segle XVIII”, *Olot 1700*. [en línia]. 22 de novembre de 2012. Disponible a: <www.miquelpuig.cat>

PUIG, Miquel,
“El retaule de Sant Joan les Fonts, de Jaume Diví i Jaume Escarpanter (1753)”, *Olot 1700*. [en línia]. 14 de desembre de 2012. Disponible a: <www.miquelpuig.cat>

DVD

COL·LECTIU DE CINEMA INDEPENDENT DE LA GARROTXA
Sol i ombra. Història de la Plaça de Braus d'Olot, Olot: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot, 2012, 75 minuts (Seqüències per a la memòria, 10).

DEL DINOU AL VINT-I-U / ELS MESTRES, EL DARRER BALUARD

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Per celebrar el seu vintè aniversari, la revista *Mètode*, de la Universitat de València, ha publicat un recull dels seus millors reportatges, entre els quals es compta l'entrevista amb el paleontòleg Niles Eldredge, un dels introductors de la teoria postdarwinista de l'evolució a salts. L'eminent científic ens dóna pistes que ens poden ajudar a entendre la darrera astracanada del ministre d'educació Wert: "Això del creacionisme és una qüestió política. No és ni tan sols sobre religió. Té a veure amb els valors conservadors, en general. (...) Però, sobretot, el que ells volen és retenir el dret de decidir què s'ensenya als nens, i ací es quan entrem en l'àmbit polític". Efectivament, la proposta de reforma de l'ensenyament no pretén només millorar el sistema educatiu, vol minoritzar el català, relegar la filosofia i el pensament de les aules i controlar tots els continguts que es transmetran a les generacions futures. En definitiva, el govern conservador vol imposar la seva ideologia a través de les aules.

Aquest fet no és pas nou. La lluita per la llibertat sempre ha tingut un front sensible en el camp de l'ensenyament. Durant molts anys, l'estratègia de les classes dirigents per controlar la societat i per perpetuar-se en la seva posició de domini va ser mantenir la gran majoria de la població analfabeta, sense accés al coneixement i per tant vulnerable a la superstició, la manipulació i el despotisme. Justament per trencar amb aquest immobilitisme social, la revolució liberal del dinou va posar un gran èmfasi en la generalització de l'ensenyament públic. I va triomfar. Pocs anys després, pràcticament tots els nens estaven escolaritzats. A les nenes

els va costar una mica més. D'entrada se'ls negava el dret a l'alfabetització, per tant al coneixement, i se les relegava a aprendre a cosir, fer mitja i brodar. Olot no va tenir un mestre de noies fins al 1852, i encara el varen contractar a mitja jornada, que compaginava amb tasques administratives a l'Ajuntament.

El sistema educatiu públic de seguida va demostrar el seu gran potencial transformador i la seva enorme capacitat d'influència ciutadana. De manera que la lluita social i política es va traslladar a les aules. Els governs conservadors, que eren els que predominaven a l'època, s'esforçaren per controlar fèrrriament el que s'ensenyava i qui ho ensenyava. Més enllà de determinar uns estrets programes educatius, exigien que els mestres fossin "addictes al règim" o membres d'un orde religiós. No és un fet banal. Els mestres tenien, i tenen, un paper capital en la transmissió dels coneixements i un gran poder d'influència sobre els alumnes i sobre la població. A Olot, durant el segle XIX, va exercir una gran influència social el professor i director del Col·legi Municipal de Segona Ensenyança Josep Deura, que durant vint anys va compaginar la docència amb l'activisme a les files del liberalisme progressista i a la Milícia Nacional. Devia ser justament pel seu llarg currículum revolucionari que l'Ajuntament conservador de la vila va aprofitar un moment d'instabilitat política per apartar-lo del càrrec i cedir el col·legi municipal de segon ensenyament a les escoles pies, amb l'argument que aprendrien igual i s'assegurava una bona formació religiosa dels alumnes.

EL CUL DE LA TURA / FOCS QUE CREMEN

CARLES BATLLE BOSCH

La decisió del Teatre Principal de programar conjuntament en el darrer trimestre de l'any passat l'obra de teatre *Incendis*, de l'autor Wadji Mouawad, i la versió cinematogràfica que en va fer el director Denis Villeneuve ha estat un encert. Primer van projectar la pel·lícula *Incendis* dins de la programació del Cineclub i, unes setmanes més tard, vam poder assistir a la posada en escena de l'obra que ha fet la companyia catalana La Perla29, dirigida per Oriol Broggi. L'ordre seguit en el calendari no correspon a la seqüència natural, ja que la pel·lícula és posterior i és una adaptació del text dramàtic. Però aquesta alteració ens va permetre poder veure la representació teatral d'una altra manera, d'una forma molt més rica i suggeridora.

La pel·lícula, filmada en localitzacions reals, és molt més explícita i naturalista que l'obra original. Situa detalladament l'acció a la guerra civil del Líban, en les lluites entre els refugiats palestins i les milícies cristianes, i més concretament en les matances indiscriminades que aquestes van cometre en els camps de refugiats palestins. L'obra teatral, en canvi, és molt més abstracta i simbòlica; mai no acaba de mencionar directament a quina guerra es refereix ni quins són els bàndols en litigi. El realisme i la fidelitat als fets històrics de la pel·lícula no milloren l'argument ni intensifiquen la seva força dramàtica, però faciliten el seguiment de l'enrevessada i tortuosa trama, i eviten que ens perdem en les constants sorpreses de guió o en els continus salts temporals. El coneixement previ dels fets bàsics que teixeixen la història i de tots els seus secrets i trampes ens van alliberar posteriorment, durant la representació teatral, de quedar atrapats en l'absorbent intriga i aclaparats pel

dramatisme dels fets. D'aquesta manera vam poder contemplar fredament i admirar tranquil·lament la posada en escena i la interpretació d'aquesta obra tan complexa, amb molts personatges i pocs actors, i amb un munt de petites escenes consecutives situades en múltiples espais geogràfics i en temps diferents. I aquí és on l'obra excel·leix, amb una escenografia mínima i amb uns actors que passen ràpidament d'un personatge a l'altre, només modificant petits detalls de vestuari i modulant magistralment la seva actuació. La representació, malgrat la seva enorme complicació, flueix amb lleugeresa i ens arrossega a seguir fatalment la tragèdia d'aquests dos germans bessons que lentament descobren un passat espantós. La visió de la pel·lícula ens va permetre gaudir més profundament de l'escenificació teatral i entendre millor els mecanismes que la regeixen i que la fan tan atractiva.

La història tràgica d'aquests dos bessons, molt forçada i plena de metàfores, no quadra gaire amb el realisme de la pel·lícula, però s'adequa perfectament a l'artificiositat i la intemporalitat de l'escenari teatral. L'obra representada vola més enllà del Líban i adopta una significació universal. Parla de qualsevol guerra civil i de l'odi que genera i del dolor que provoca. La investigació dels dos germans és la recerca que qualsevol fill o nét pot iniciar quan s'interroga sobre el passat de la seva família i quan es pregunta què hi ha darrere de molts silencis familiars incomprensibles. Nosaltres sabem perfectament de què parla; coneixem molt bé aquesta història. Els nostres incendis particulars encara cremen i de tant en tant reviften. I això que ja han passat més de setanta anys.

SIGRID WERNING

M'arribo a la casa que m'espera fa segles.
Puigsacalm és a prop i el Sallent a tocar.
La fageda s'enfila a l'estimball de pedra
i l'aigua va cantant a la font amagada.

La prada s'allisava talment una catifa.
He pensat, tot tan verd, que estic a Anglaterra.
El ramat s'ha perdut al fil de la carena.
Aniré enyorant-me fins a Font Tornadissa.

Potser, tot donant un primer cop d'ull, el poema ens pot semblar lacònic i una mica dur, ja que cada vers –sempre una frase principal completa– acaba amb un punt contunent i definitiu. Només el tercer vers n'és l'excepció, però de seguida queda clar el perquè: el cant de l'aigua en moviment, la melodia de fons del poema, no permet cap limitació. Aquesta primera impressió d'una certa duresa desapareix, però, de seguida quan llegim lentament i millor en veu alta; descobrim que cada un dels versos evoca tanta bellesa, tanta felicitat i tanta melangia que necessita el seu espai propi per escampar-s'hi del tot i no interferir amb un proper vers, una propera evocació. Així el lector, sense precipitar-se, veu en la fageda (que no és la fageda d'en Jordà) l'element viu, que creix cap amunt, avivant el precipici de pedra, l'element dur, i sent la música de la font inassequible a la vista. Ens adonem que la vocal 'a' abunda en aquests dos versos, i s'obre així un ample panorama visual i sonor. Comprenem la primera estrofa com el present del jo líric i

veiem que cap altre temps verbal irromp al sempitern de la natura-paisatge. El poeta fa seu aquest lloc amè, el situa a prop del Puigsacalm i del Sallent. És aquí on s'arriba, on es troba la casa Pla Traver. Es troben una persona en un moment concret i una casa que hi és des de fa segles i segles; crec que així es produeix una mena de *kairos*, una estona de plenitud, on tot encaixa i tot és bell i bo. És per això que ens podríem atrevir a pensar que la casa és una imatge, un símbol de la plenitud de la vida, quelcom com la casa eterna dels homes que els vol acollir. Per tant, quan l'autor comença: "M'arribo a la casa que m'espera...", ens costa imaginar-nos que aquesta arribada no pugui ser per sempre més. Però el present absolut no pot durar.

A la segona estrofa aquest present ja és un present recordat, apareixen el pretèrit imperfet i el perfet. "La prada s'allisava..." (una altra vegada la vocal 'a' obre la perspectiva) en un temps passat i encara és allà com una catifa suau, però és un temps que ja és independent del jo líric en el moment d'escriure. És a dir, ja no hi ha *kairos*, torna a determinar el temps profà i pren lloc la melangia. Tot era un miracle de bellesa, una felicitat melangiosa i una melangia feliç, ara guardada en el record i tot i així perduda com el ramat que "s'ha perdut al fil de la carena."

Al "M'arribo" del començament correspon l'"Aniré" de l'últim vers; s'ha tancat el cercle. El jo sap que l'estada a la casa és impossible, que haurà de marxar. Refarà el camí enyorant-se fins a Font Tornadissa. Aquest nom, però, no insinua un retorn?

LA CULTURA A OLOT / VOLER O PODER

Abans de res, cal diferenciar entre *cultura*, en sentit clàssic, a Olot, i *consum cultural*. És obvi que, en el primer cas, parlariem d'una història d'èxit; després de terratrèmols, guerres i epidèmies, Olot no ha deixat de figurar al mapa. Em centraré, doncs, en el consum cultural. Vagi per davant que no penso distingir entre una suposada alta cultura i el que anomenem cultura popular; si bé no entenc com a consum cultural menjar crispetes al cinema, sí que hi incloc el fet que veure un film ens ajuda a pensar.

Com en tota faceta consumista, en el cas cultural trobem dos capteniments bàsics: *l'oferta* i *la demanda*. Quins agents culturals intervenen, en el cas olotí, en la configuració de l'oferta? Bàsicament les institucions públiques i les entitats. Tant en un cas com en un altre, els efectes del daltabaix financer han limitat els seus pressupostos i els han obligat a una política de col·laboració més estreta, que haurà d'anar a més. Tot es redueix, en aquest cas, a la voluntat de voler. La part de la demanda és més variada; tot depèn de si Olot es projecta enfora, per atreure-la, i amb quins límits d'escala. Hem vist força exemples d'activitats, els darrers temps, adreçades a públics més pròxims o més allunyats: cicles de xerrades, exposicions, congressos de geòlegs, biennals de fotografia, activitats teatrals... Han aportat aquests esdeveniments un plus de visitants i un consegüent benefici econòmic per a la ciutat? Sens dubte, encara que, per a mi, això sigui secundari. L'important és programar partint de l'objectiu d'incrementar el capital humà, en termes culturals, de la població. És a dir, amb la idea prioritària que la cultura també ha de formar part de la *societat del benestar* que entre tots hem d'anar construint.

I, afegiria, apostant més per la *qualitat* que per la *quantitat*. Per si fos poc, l'escassetat de recursos obliga a actuar en aquest sentit. Al meu parer, i a escala local i comarcal, l'increment de la demanda de consum cultural de qualitat parteix de certs inconvenients. I aquí ja entrem en la part de poder. Olot no té universitat, ni estació de ferrocarril, ni casino, ni un mercat directe de cent mil habitants, ni delegacions del govern... Té, això sí, uns horaris laborals molt carregats que forcen a concentrar molt les activitats culturals en els caps de setmana, cosa que porta, malauradament, a la coincidència temporal dels actes, mentre públic potencial busca fórmules d'oci expansiu no estrictament culturals. A l'hora de dissenyar un futur cultural més potent, aquests inconvenients no es poden obviar. Això no obstant, disposem d'actius. Per posar fil a l'agulla, per què no ens centrem en l'estiu com a laboratori d'assaig? Actualment, els estius olotins són un desert cultural. Tot es paralitza el 30 de juny i no torna a reviscolar fins a les festes del Tura. Proposo un seguit d'iniciatives. Per començar, i atesa la nul·la presència de films de qualitat en els Cinemes Olot a l'estiu, un cicle cinematogràfic temàtic. En el camp musical, concentrar una part de les activitats de música clàssica en la segona quinzena d'agost, a cobert i en horari a partir de les vuit del vespre. En el camp dels estudis superiors, uns cursos, fruit de la col·laboració entre la FES i les universitats de Vic i Girona, sobre temes d'interès. Podrien cobrir la primera quinzena de juliol i atreure els nostres estudiants universitaris i els d'altres comarques veïnes. *Voler és poder?* Provem-ho.

JOSEP CATÀ TUR

APUNTS I REPUNTS NATURALS / UN DÉJÀ VU MASSA PERILLÓS

EMILI BASSOLS I ISAMAT

Amb el recent atorgament per part de la Generalitat d'un permís d'investigació d'hidrocarburs, anomenat *Ripoll*, a l'empresa madrilenya de capital britànic Teredo Oil Limited Segunda Sucursal, SL, es reobre una qüestió empolxinada i quasi oblidada a la nostra comarca: l'explotació de gas i petroli. Com una mena de *déjà vu* energètic, com a mínim pels que ja tenim una certa edat, el tema torna a ser actualitat, en un clar efecte onada. La història i l'estructura geològica de la Garrotxa apunten la possibilitat que en el subsòl d'alguns sectors de la comarca s'hi emmagatzemin bosses de gas i de petroli. Aquests indicis van motivar que al llarg del segle passat es realitzessin diverses prospeccions i temptatives d'extracció, les més importants a Oix (1930), Riudaura (1964-65), Sant Privat d'en Bas (1971) i altra vegada a Oix (1988). El resultat sempre va ser el mateix: pel poc que hi havia, la seva extracció no resultava rendible. Però avui, les circumstàncies econòmiques i la conjuntura energètica a nivell mundial han canviat notablement. Els experts confirmen que ja s'ha superat el *pic-oil*, és a dir, el moment en què el volum de petroli extret és més gran que el volum que queda per extreure i ja s'ha entrat en la fase d'escotament del recurs. Això contribueix a fer que el preu del bidó de petroli estigui pels núvols i que els països no productors intentin escapolar-se del monopoli de les prin-

cipals potències petrolieres. Si a això hi sumem el fet que, avui, les tècniques d'extracció permeten arribar a milers de metres de fondària i extreure fàcilment allò que fa uns anys semblava inabastable, no és d'estranyar, doncs, que es reobri el cas i que un parell d'empreses de capital estranger hagin posat l'ull a la nostra comarca. Tot sembla indicar que la raconada de Riudaura serà un dels primers llocs on l'empresa Teredo Oil comenci a fer els sondejos sísmics previs a l'extracció. Però el municipi de la Vall d'en Bas també és a la llista de municipis d'un altre permís d'investigació, demanat per una filial de la multinacional canadenca R2 Energy. Per tant, ningú no pot estar tranquil, sobretot si s'utilitza el terrible sistema de la fractura hidràulica (*fracking*), prohibida en alguns països com França, que consisteix a extreure els hidrocarburs, sobretot gas, després d'haver provocat la fracturació de la roca injectant aigua i sorra a pressió barrejada amb un còctel de productes químics.

Pel bé dels nostres aqüífers, i de retruc de la nostra salut, caldria exigir, a qui correspongui, una absoluta transparència en la tramitació dels expedients que permeti avaluar el risc real de l'activitat, i descartar-la (per què no?) si els riscos o els impactes es consideren inassumibles. Més enllà del pervers debat sobre si els beneficis econòmics compensen els efectes mediambientals que pot provocar l'activitat —una típica reducció a l'absurd que caldria evitar— convindria plantejar-se seriosament, a nivell estratègic, de cercar alternatives reals als combustibles fòssils. Imagineu-vos quina satisfacció seria poder arxivar definitivament la carpeta de l'extracció d'hidrocarburs a la Garrotxa pel fet d'haver trobat un model energètic global, alternatiu al petroli, basat en l'ús d'energies renovables. Malauradament, avui per avui, això és un somni. Encara som molt lluny d'aquesta terra promesa de coherència energètica i ens toca, mal ens pesi, seguir sotmesos al poder dels qui dominen el mercat dels combustibles fòssils i de les sicàries empreses que ambicionen extreure fins a les últimes gotes de petroli o gas que quedin, a Riudaura, a la Vall d'en Bas... o on sigui.

DIBUIXOS AMB EL COMPONEDOR / INOBLIDABLE ADELAIDA PLANA

DOMÈNEC MOLI

“Després d'haver llegit l'obra poètica de l'Adelaida, perdura en nosaltres la impressió d'haver sentit una melodia inconneguda, tendra i greu, com eixida de les cordes d'un violoncel.” Només un poeta com Josep Congost podia copsar la música que es desprèn de la poesia d'una noia de mirada melancòlica, somriure de vellut i sensibilitat extrema en cada centímetre de la seva pell... i de la seva ànima. La seva delicada personalitat de sobte va retornar-me un dia de pluja d'aquest proppassat novembre arran d'agafar a l'atzar un llibre de les prestatgeries: Adelaida Plana, *Recull de poesia i prosa*. Em vaig fer un retret, per altra banda habitual: com era possible que en el ja llarg balanç dels amics que ens han deixat, no hi hagués encara unes ratlles per a aquella noia que va saber entendre que la poesia no és comptar ni ordenar paraules, sinó expressar sentiments? “Absent de la nostra vida / tot el que no vam dir-nos. / Millor que hagi estat així, / a la bellesa autèntica / no li calen paraules / ni mai podrà fer-la / més gran un mot. / Vols més grandesa que la fosca-claredat / d'una nit estrellada? / No hi falta cap paraula.” No es pot dir ni més alt, ni més autèntic, ni més poètic. Ni més veritat. No cal construir més paraules per explicar l'Adelaida. Els qui la vàrem conèixer en servem un

record que cap frase mai no podrà millorar. Sense sortir del clos en el qual ens movem la gent de peu, el seu crit vingué del silenci. La prosa, a vegades a frec del sarcasme, sorgia de la lògica i del menys comú dels sentits. La trobaves a faltar quan no venia, potser precisament perquè la seva aportació tenia aquella dimensió que la realitat quotidiana ens amagava.

Com sol passar quan el músic supera la música, la vida li servava un trajecte curt. Durant el primer quinquenni dels anys noranta, la mort es va fer present i es va emportar l'Adelaida. El que no va poder arrabassar-nos va ser el seu verb, la seva paraula clara i ferma, que ens deixa preguntes encara incontestables: “Per què es manipula descaradament l'emotivitat de les persones? Fins a quin punt les ideologies polítiques poden deshumanitzar les persones? Quants punts de credibilitat ha baixat la justícia?...” La seva militància en el món de la cultura la portà a definir: “Poques columnes del temple resisteixen l'enderroc de les ideologies; el reciclatge i la mutació es fan necessaris per un canvi constant d'escenografia i les certeses i els fets importants es converteixen en provisionals.” Adelaida, enyorem el violoncel que t'emportares.

CAMÍ DELS DIES / L'ENCUNY VENTURÓS DE LA RIMA

D. SAM ABRAMS

ACGAN. Foto: Josep M. Miralles Pujol

Joan Teixidor va tancar la seva obra de joventut amb la publicació del poemari *L'aventura fràgil* el 1937 a la mítica col·lecció de les Edicions de la Residència d'Estudiants de Barcelona, dirigida per Bartomeu Rosselló-Pòrcel. El llibre, de factura neopopularista, va ser el segon dels quatre volums de la sèrie.

Amb *L'aventura fràgil* s'acabava el món esperançat, obert i vital dels primers anys de la trajectòria artística de Teixidor. Durant aquesta etapa el nostre autor s'havia integrat plenament en el sistema literari i ja s'havia convertit en tot un referent com a poeta, crític, estudiós, antòleg i activista cultural. Però tota la promesa de l'època va quedar segada pel desenllaç de la Guerra Civil.

Després, Teixidor passaria un llarg període de silenci poètic, entre 1937 i 1948, que finalment es trencaria amb l'aparició del seu quart recull, *Camí dels dies*, publicat per Editorial Àncora de Barcelona, en una edició de cinc-cents exemplars.

Si ens atenim a la veritat històrica i documental, hem de dir que només van ser anys de silenci poètic en el sentit estricte de projecció pública de l'obra. Ara, gràcies al coneixement del manuscrit original de l'obra, conservat

a l'arxiu de la família Teixidor, sabem que la vena poètica de l'autor no es va estroncar sinó que va continuar en la intimitat. Això sí, Teixidor va trigar força anys a triar els poemes que volia que figuressin al llibre, polir-los i muntar-los en la rigorosa estructura del conjunt.

En el fons, *Camí dels dies* és una mena de volum d'obra reunida que aplega els poemes que Teixidor volia conservar d'aquell temps. En el bellíssim manuscrit consten molts més poemes que van quedar desestimats en el procés de la construcció definitiva del llibre.

Camí dels dies representa una baula molt especial en la cadena que forma l'obra poètica de Teixidor. Per començar, és el llibre més llarg i ambiciós de tots els que va donar a conèixer entre *Poemes* (1932) i *Fluvià* (1989). I també és el llibre que representa el salt estètic i intel·lectual més radical que es va produir al llarg de la seva trajectòria. Gairebé podríem dir que no es tracta d'una represa de la seva producció poètica sinó d'una refundació en tota regla.

Els anys de l'escriptura de *Camí dels dies* van ser paradoxalment anys amargs i joiosos per a Teixidor. Hi havia l'amargor d'assumir les conseqüències devastadores de la guerra i, al mateix temps, hi havia la joia del casament amb Pilar de Ventós, el 1941, i la fundació d'una família.

Camí dels dies és el testimoni poètic d'aquells anys. I l'estructura del llibre reflecteix perfectament el delicat procés interior de reconstrucció de la personalitat humana i artística de l'autor. El llibre consta d'un poema prologal, seguit de sis seccions independents: "Els mesos", "L'aura amarga", "El guany", "El món i les coses", "L'espectador intervé" i "I el pensament tot sol".

Cada secció del conjunt té un significat precís: la recuperació del sentit del temps; l'assumpció dels efectes de la guerra; el reviscolament vital; la restitució del coneixement de la realitat física; el recobriment del gust per la bellesa i la reivindicació de la vida interior, amb tota la seva càrrega de llums i ombres.

Per commemorar el centenari de Teixidor, cada mes dedicarem un article a la lectura d'un dels dotze sonets del cicle "Els mesos".

BREVIARI

Aquest mes de gener, l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa canvia el disabte d'obertura al mes. En comptes del primer dissabte, dia 5, obrirà el segon dissabte, dia 12, de 9 a 14 h.

•••

L'Arxiu Comarcal de la Garrotxa ha obert el cicle de *La vitrina del mes*, una iniciativa que pretén commemorar alguna efemèride o algun episodi de l'actualitat local o comarcal per mitjà d'una exposició de material del centre. Durant tot el mes de gener, dues vitrines instal·lades a la sala de consulta acolliran documents textuais i fotografies amb motiu del centenari de l'escriptor Alexandre Cuéllar Bassols (1913-2006). Les vitrines següents del primer semestre de 2013 estaran dedicades al centenari de l'assemblea local de la Creu Roja (febrer), a l'edició del catàleg del fons musical de la Capella de Música de Sant Esteve d'Olot (març), als centenaris dels escriptors Joan Teixidor (abril) i Josep Congost (maig) i a una selecció de documents representatius dels fons custodiats a l'Arxiu (juny).

•••

Recentment, els historiadors Joan Anton Abellan i Josep Grabuleda han publicat el llibre *Els senyors de Banyoles. Els abats del monestir de Sant Esteve* (Banyoles, 2012), que conté un aprofundit estudi prosopogràfic dels abats d'aquest centre entre els anys 822 i 1835. En l'abaciologi, es constata la presència de personatges pertanyents a diverses famílies garrotxines. Es tracta de Ramon de Corsavell (1252), d'una família noble de Lliuroana; Ramon de Coll (1334-1340), de la família del castell del Coll, del terme d'Olot; Bernat Cavaller (1356-1361), d'una família de cavallers de la vila de Besalú; Bartomeu de Montagut de Vallgornera i de Setantí (1596-1610), dels Montagut, batlles de les Preses; Francesc de Montpalau i de Solanell (1642-1674), fill dels senyors del castell de Montpalau, a Argelaguer; Carles Desgüell i Despuig (1654-1662), dels donzells Desgüell, de Besalú; Benet d'Olmera i Desprat (1816-1831), de les Planes d'Hostoles, i finalment Domènec Coromina i Mata (1831-1832), nascut a Santa Pau.

ACGAX. FONS: ALIMENTARI. FOTOT: QUIM Roca

Diuen que els llibres que llegim de petits ens marquen més que qualsevol altre. Potser no és tant per la qualitat del llibre en si, sinó perquè som capaços de rellegir-lo fins a aprendre'ns-el de memòria. Així, fullejar –més que llegir– desenes de vegades el clàssic *Guía práctica de la vida autosuficiente* quan era petita potser és darrere de la meua tria d'aquest *locus amoenus*.

Quan ens vam mudar a Olot, teníem clar que volíem instal·lar-nos als afores de la ciutat. No enteníem com, amb un entorn com aquell, algú amb la possibilitat de triar podia viure enmig del tràfec, en comptes de buscar un lloc lluny del centre per gaudir de la natura només travessar la porta. Així, vam anar a viure a un pis al costat del Parc Nou, aclaparats per la magnificència d'un parc, que, al meu parer, no està prou valorat ni aprofitat, ni per locals ni per forasters. I aquest parc, que tan bon aliat és de l'urbanita –o el local, que d'aquests també n'hi ha, he après– que desconeix els noms dels arbres més comuns, és la porta d'entrada a un dels meus espais predilectes d'Olot: els horts de vora el Parc Nou. Aquests trossos, alguns cedits als alumnes d'un curs d'horticultura ecològica, com va ser el meu cas, i d'altres menats per persones grans majoritàriament, ja doctes en la matèria, no són només un excel·lent paisatge modelat per l'home, vorejat per murs de pedra seca i arbres de fulles

xiuxieujants. Per a mi, que mai no he mostrat gaire interès per tenir cura de les plantes que viuen en testos (potser per contradir la mare, que assegurava que, com a bona Taure, havia de tenir una gran afició a la jardineria), aquells horts van ser una font de coneixement personal, i entre altres coses em van fer adonar que potser la mare, o el zodíac, no anaven tan errats, si bé, en realitat, no és pas l'artifici de la jardineria el que m'atreu, sinó enfonsar les mans a la terra i veure'n el resultat... En definitiva, emular Thoreau, o potser més aviat l'humà primitiu acabat de sedentaritzar que tots portem més o menys a prop de la superfície.

Més enllà d'aquesta descoberta personal, els horts i les hores passades treballant-hi em van oferir la possibilitat de conèixer població local, sovint sense ni saber-ne els noms. I és que poques coses reflecteixen el tarannà d'una persona com el seu hort. Els meus veïns d'aquell any –un jove hippy que buscava adeptes de l'agricultura ecològica; una família gambiana i una altra d'Índia, que em meravellaven per l'exotisme de les espècies plantades; un avi d'origen andalús que havia lluitat contra els maquis i, “per tant”, reclamava el seu dret superior a viure a Olot per sobre d'altres nouvinguts, o un home local de mitjana edat, també antic alumne com jo, la meticulositat del qual feia que el meu hort semblés sempre a mig fer– no els vaig conèixer per les estones de conversa, sinó per veure com interactuaven amb la natura, a la qual ens enfrontem despullats, oblidant el rol que interpretem cada dia, reduïts a unes mans, una aixada i un tros de terra.

Encara que fa anys que hem deixat aquell pis, encara visitem tot sovint el Parc Nou i recorrem els horts i els caminós que els separen, veient uns nous alumnes del curs d'horticultura, observant els avis experts que han reduït el seu antic univers pagès a un tros petit però impecable, embadalint-nos amb la diversitat dels horts dels indis... Una visita imprescindible qualsevol matí de primavera, quan l'espai està en plena efervescència i els ulls no descansen amb tantes coses per aprendre.

ÀGATA LOSANTOS

ELS NOMS DE LA TERRA / CAUS DESCARTATS

XAVIER PUIGVERT I GURT

En el joc del cau, qui guanya la darrera mà s'emporta totes les cartes que quedaven per arreplegar, tot deixant amb un pam de nas els jugadors que esperaven un darrer trumfo. I precisament emportar-s'ho tot, de manera exclusiva i sense concessions, és el que ha fet l'altre significat de “cau”, el genèric que assenyala el forat on s'amaguen molts animals salvatges dels nostres boscos i muntanyes. Sigui una serp, un conill o una fura, casa seva és sempre per als humans un vulgar cau.

I malgrat que hagi esborrat els noms propis d'amagatall per a cada espècie, és evident que molts d'aquests antigament havien existit. Així ho indica que la traça d'algunes designacions particularitzades de caus, tot i que tènue, encara sigui perceptible en els topònims catalans “llobatera/llobera”

i “vulpiera/volpellerà”. Per al llop, el nom tant podia designar el lloc de residència habitual de la bèstia com la zona on solia fer acte de presència. A la Garrotxa, tot i que no han abundat mai els indrets on resta fossilitzat, encara topem amb dos *mas Llobera*, a Sant Esteve d'en Bas i a Montagut, bastits allà on l'animal es posava a recer. Fins i tot a tocar d'Olot, a la falda de Batet, existia una *font Llobera* que devia correspondre a l'actual font de la Salut i que, probablement, més que un cau era un lloc on la llopada s'aplegava a beure aigua. La volp o volpa era el nom català antic, evolucionat del llatí, per a la nostra guilla, i el seu refugi es designava amb un derivat. En un document del cartulari de Sant Cugat del Vallès de l'any 985, es recull una ubicació “ad ipsas vulpiarias”, quelcom

així com “cap a la banda dels caus de guineu”, a Osona, que demostra que era una paraula viva a l'alta edat mitjana. Viva també aquí, perquè un *mas Vulpiera* va existir a Joanetes en els segles XIII i XIV, com si l'home presumís d'haver fixat el seu domicili on abans residia la fera. Ara, lloberes i vulpières ja no ens encaminen cap a casa de ningú.

Cau, doncs, s'ha imposat sobre els altres jugadors i només es permet alguna cessió lingüística davant “lloriguera”, quan l'amagatall és ple de cries o llorigons, o “teixonera”, segurament perquè el teixó no es limita a fer un simple forat, sinó un complex de túnels i cambres dignes d'un enginyer. Un clar “cau i net”, com diu de manera premonitòria el guanyador de la mà més productiva del joc de cartes.